

Amsterdam, 27 februari 2001

VERKLARING VAN DR.R.KRANENBORG, theoloog en godsdienstwetenschapper, verbonden aan de Faculteit der Godgeleerdheid van de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Afgegeven t.b.v. de SANTO DAIME KERK

1) Ter inleiding

Als godsdienstwetenschapper bestudeer ik niet alleen de grote wereldreligies, maar ben ik met name gericht op de vele kleine religies en religieuze groepen uit heden en verleden, die overal ter wereld bestaan. Tot deze religies behoren ondermeer die van Afrika, die van de Indianen en de zogeheten 'nieuwe religieuze bewegingen in het westen'. Bij de bestudering van deze religies gaat het er om een zo compleet mogelijk beeld van hen te krijgen. Tot dit beeld behoort het gegeven dat 'geestverruimende middelen' (tegenwoordig entheogenen genoemd) veelvuldig een belangrijke en wezenlijke rol spelen.

2) Entheogenen en religies

De combinatie van 'geestverruimende middelen' en religie is voor de westerse mens een vreemde combinatie. Dit heeft te maken met het feit dat de drie monotheïstische religies (jodendom, christendom en islam) in hun religieuze praktijk nooit geestverruimende middelen hebben gebruikt. Het was simpelweg niet aanwezig. Vanuit deze afwezigheid ontstond afwijzing wanneer men met religies in aanraking kwam, die entheogenen kenden. Deze afwijzing en veroordeling zijn door de westerse cultuur, ook toen ze steeds minder door het christendom bepaald werd, overgenomen, en bestaan nog steeds. 'Drugs en religie' horen niet bij elkaar, aldus de gangbare opvatting binnen het westen. Godsdienstfenomenologisch gezien is dit onjuist. In de geschiedenis en de praktijk van vele religies blijkt de combinatie juist uitermate belangrijk.

In een kort overzicht kan het volgende vermeld worden. Binnen de vroegste fase van het hindoeïsme (de 'vedische tijd'), werd een plant, 'Soma' genoemd, als godheid vereerd. Van deze plant werd een drank gemaakt, die bij bepaalde rituelen werd gedronken. Van deze drank wordt vermeld dat ze gelukzaligheid en onsterfelijkheid kon verlenen. Hoe belangrijk dit gebruik was blijkt uit het feit dat deze plant als godheid werd vereerd. Helaas is tot op heden niet bekend om welke plant het gaat. In het na-vedische hindoeïsme wordt Soma niet meer gebruikt of aanbeden. In het moderne hindoeïsme speelt het gebruik van marihuana soms een belangrijke rol. Met name asceten (sadhu's), mensen die zeer ver op het pad der spiritualiteit zijn

voortgeschreden, van sommige orden willen dit middel nogal eens gebruiken (in een rituele rondgang met een pijp). De bedoeling hiervan is om in een 'hogere bewustzijnstoestand' te kunnen komen.

In het oude Griekenland, en ook nog in het Hellenisme, bestonden diverse mysteriereligies; het is bekend dat sommige van deze ook entheogene dranken gebruikten; nadere informatie hierover ontbreekt, omdat het gebruik ervan alleen voor de ingewijden was, en dus in principe geheim. Met het verdwijnen van deze mysteriereligies (zoals de Eleusinische) is ook de kennis over deze middelen verloren gegaan.

Een specifiek gebruik van 'geestverruimende middelen' komen we tegen in die religies, die het verschijnsel 'sjamaan' kennen. Het gaat om religies uit Noord-oost Azië, Afrika en Amerika. De sjamaan is een specifieke religieuze gezagsdrager, die in trance kan geraken, en in deze trance de 'godenwereld' bezoekt; dit bezoek dient ertoe om kennis te verkrijgen voor concrete situaties, ondermeer voor genezing. De trance van de sjamaan kan op vele manieren opgewekt worden. Een van de manieren is het gebruik van 'geestverruimende middelen'. Niet elke sjamaan gebruikt deze; het is niettemin echter een veel voorkomend gebruik. Met name de sjamanen van de Amerikaanse Indiaanse religies komen via deze middelen tot trance. Hierbij zij opgemerkt dat dit middel vrijwel uitsluitend door de sjamaan gebruikt wordt; als regel doen de andere leden van de stam dit niet. Dit heeft te maken met het feit dat de middelen gezien worden als sterk en zeer specifiek, beter niet te gebruiken door de gewone niet getrainde man.

In Amerika is onder de Indianen de situatie een andere. In de Amerikaanse religies worden de geestverruimende middelen niet alleen door de sjamanen gebruikt, maar soms ook door de stam (of een deel van de stam). Er bestaan bij sommige indianenreligies collectieve rituelen, waarbinnen men een bepaald middel gebruikt. Een zeer opvallende ontwikkeling vond plaats in het eind van de negentiende eeuw. Om diverse redenen ontstond er in die periode in de Verenigde Staten een nieuwe indiaanse religie, die in al haar bijeenkomsten en rituelen een bepaald middel (peyote) ging gebruiken. Van deze bijeenkomsten, die onder de strakke leiding van de sjamaan (medicijnman) stonden, waren vrouwen uitgesloten. Dit gebruik van een 'geestverruimend middel' riep problemen op met de Amerikaanse overheid. In eerste instantie verbood deze het gebruik van de peyote (hetgeen uiteraard niets opleverde). De Indianen organiseerden zich in ondermeer de 'Native American Church' (1918), met name om het religieuze karakter van hun activiteiten te onderstrepen. Dit had tot gevolg dat deze Church na verloop van tijd 'gedoogd' werd in haar gebruik van de (verboden) peyote, en tenslotte volledige vrijstelling kreeg (definitieve uitspraak in 1964). Tenslotte, als het over de Indianen gaat, dient het rituele gebruik van tabak ook vermeld te worden; het ritueel van de 'vredespijp' had religieuze en geestverruimende aspecten. De 'Native American Church' is niet de

enige 'nieuwere religie' die entheogenen gebruikt. Er zijn er meer. Hier dient met name de Santo Daime Kerk genoemd te worden, als een goed voorbeeld van dergelijke religies. Aangezien informatie over deze kerk al op andere wijze tot U gekomen is, geef ik er hier geen beschrijving van.

3) Entheogenen en religieuze ervaring

De discussie over de relatie 'drugs en religie' werd zeer actueel in de jaren zestig en zeventig in de V.S. (en aansluitend eveneens in Europa). Een nieuwe generatie jonge Amerikanen ontdekte LSD en hashish/marihuana (later aangeduid met de term psychedelica), niet alleen als middelen om zich prettig te voelen, maar ook om tot religieuze ervaring te komen. Klassiek is de uitdrukking geworden, afkomstig van William Blake, en via Aldous Huxley wijd verbreid, dat het in het gebruik van deze middelen gaat om de "cleansing of the doors of perception". De gedachte is dat men door deze middelen niet alleen de dagelijkse werkelijkheid scherper ziet, maar vooral dat er achter deze werkelijkheid een andere, goddelijke werkelijkheid ligt. Die te leren kennen en te ervaren was het hoofddoel. Overigens is het in deze kringen nauwelijks tot organisatievorming gekomen, bovendien gebruikten de meesten deze middelen uiteindelijk enkel om zich prettig te voelen en verdween het religieuze, waarbij ook nog kwam dat de overheden het gebruik van deze middelen (om verschillende redenen) verboden of ontmoedigden. Maar als verschijningsvorm van de combinatie 'geestverruimende middelen' en religie is het een zeer goed voorbeeld.

Dit alles leidt er toe om de volgende vraag te stellen: bestaat er een aantoonbaar verband tussen tussen entheogenen en religie? Wanneer we deze vraag opvatten in de zin van: leidt het gebruik van entheogenen automatisch d.i. in alle gevallen tot religie zal duidelijk zijn dat het antwoord negatief is. Immers, we zagen in het voorgaande al dat producten als LSD ook als genotmiddel gebruikt kunnen worden. We zullen daarom moeten zeggen: de entheogenen leiden niet automatisch en vanzelfsprekend tot religie. Dit is echter niet het gehele verhaal. Immers, in de vele culturen en religies die entheogenen gebruiken is het religieuze kader altijd aanwezig en wordt alles in een religieus verband geplaatst. Wanneer men door bepaalde middelen bijzondere ervaringen krijgt, worden deze direct religieus geïnterpreteerd. Dit heeft als gevolg dat voortaan de producten per definitie religieuze ervaringen oproepen. Ze zijn daarmee als het ware sacramenten geworden. Ook al blijft het gebruik ervan in combinatie met de ervaringen een keuze, we hebben hier niettemin van doen met een oprechte religieuze ervaring. De Santo Daime Kerk heeft er voor 'gekozen' om dit middel te gebruiken en deze te gebruiken als methode tot religieuze ervaring. Daarmee is het middel onontbeerlijk geworden. Daarmee is eveneens gezegd dat de Santo Daime Kerk niet zonder dit

middel kan. Het is essentieel voor hun religieuze beleving en godsdienstoefeningen. Zonder dit middel zou Santo Daime geen Santo Daime meer zijn.

4) Enige conclusies

Een tweetal punten is van groot belang: waarom gebruikt(e) men deze middelen en: hoe gebruikte men deze? Om met het laatste te beginnen: het is van groot belang te benadrukken dat het gebruik van entheogenen altijd in een ritueel kader plaatsvindt. Het middel wordt nooit zomaar genomen, in wezen nooit puur individueel, maar altijd in een gemeenschap, en altijd onder de leiding van een deskundige of voorganger. Bij de Native American Church is het zoeken, vinden en klaarmaken van de peyote een langdurig en uitgewerkt ritueel (met vele voorschriften, gebeden en handelingen). Het middel kan met recht een 'sacrament' genoemd worden, het krijgt een bovennatuurlijke geladenheid. Wanneer de peyote gebracht is naar het gebied van de stam kunnen er een aantal keren bijeenkomsten worden gehouden, zolang de voorraad strekt. We zouden deze samenkomsten 'kerkdiensten' kunnen noemen, omdat er veel gebeden wordt tot God, er schuldbelijdenis (en vergeving) plaatsvinden, etc. Het middel kan dit alles sterker maken en intensiveren. Kortom: alle gebruik van entheogenen vindt plaats in een collectieve setting (dat geldt ook als de sjamaan als enige het middel gebruikt: hij doet dit altijd temidden van een groep mensen, waarbij diverse rituelen worden gebruikt). Een en ander kan ook laten zien dat deze entheogenen niet verslavend werken en ook niet beschadigen. Wanneer het verslavend zou zijn zouden de aanhangers het middel veel vaker en ook individueel gaan gebruiken. Wanneer het beschadigend zou zijn, zou het niet zovele jaren of zelfs eeuwen gebruikt worden. Onderzoek heeft tot op heden niet kunnen aantonen dat mensen of volken die in geregelde sessies entheogenen gebruiken, op de een of andere manier daardoor schade lijden.

Een ander punt is het doel van dit gebruik. Hoewel het af en toe reeds ter sprake kwam is het nuttig om er dieper op in te gaan. Er zijn een aantal verschillende doeleinden, afhankelijk van de desbetreffende religie en de inkadering. In de religies waarin enkel de sjamaan de entheogenen gebruikt gaat het er boven alles om om contact te hebben met de 'hemel', ofwel de andere wereld waar de goden verblijven. Een contact dat niet gericht is op mystieke ervaring maar op het verkrijgen van hogere kennis. Een kennis die niet theoretisch is, doch vooral gericht op de concrete praktijk. De sjamaan verkrijgt kennis over de oorzaak van ziekten en ongeluk, hij verkrijgt kennis over het lot van de zielen van de gestorvenen, hij verneemt wat de goden op een specifiek moment verlangen van hem en zijn volk.

In religies en groepen waarin het gebruik van entheogenen communaal plaatsvindt in een samenkomst gaat het om het verlangen vervuld te zijn van de goddelijke werkelijkheid of kracht, een vervulling die gepaard gaat met het ervaren van geluk en extase. Ook is er het verlangen 'visioenen' te kennen, d.w.z. dat men de

dagelijkse werkelijkheid doortrokken ziet van de goddelijke ofwel dat men dingen uit die andere werkelijkheid 'schouwt', gepaard gaande met een dieper inzicht in zichzelf. Door deze rituele bijeenkomsten voelen de gelovigen zich gesterkt, gereinigd, dichterbij God, en hebben ze meer perspectief gekregen.

De vraag of de entheogenen werkelijk dit alles oproepen of dat het een puur chemische reactie is, doet niet ter zake. De gelovigen ervaren het op deze wijze, en de middelen helpen hen in deze ervaring. Bovendien, het zij hier nogmaals opgemerkt, worden de gelovige gebruikers er niet minder van en raken ze er niet door beschadigd. Het geheel van hun religieuze door entheogenen beïnvloede praktijk heeft als regel vrijwel uitsluitend positieve effecten.

Tenslotte een vermelding van de entheogenen die het meest gebruikt worden: de 'doornappel' (datura), de peyotecactus (waaruit mescaline wordt gewonnen), ayahuasca, en de paddestoel waarin het element psilocybine aanwezig is (in Mexico de teonanacati genoemd). Al deze planten en hun producten worden al eeuwen gebruikt. In mindere mate komen we tegen: cannabis (hashish/marihuana) en diverse soorten paddestoelen (vliegenschwam, 'paddo's', e.a.), terwijl tabak en alcohol sporadisch gebruikt worden als entheogenen.

Amsterdam, 27 februari 2001

Sk Dr. R . Kranenburg